

Civilsamfundet under pres

- Knud Vilby: *Civilsamfundet – mellem stat og marked*
- Forlaget Frydenlund, 2022
- 179 sider
- 249,95 kr.
- anmeldt af Peter With, medlem af GtU, har været ansat i bl.a. Ibis, Caritas, Care Danmark og Folkekirkens Nødhjælp.

I Knud Vilbys nye bog, 'Civilsamfundet – mellem stat og marked', lægger han hovedfokus på socialpolitikken og den internationale udviklingspolitik – to områder, som Vilby selv kender gennem et mangeårigt engagement med mange tillidsposter. Bogens centrale pointe er, at civilsamfundet i begge sektorer er blevet presset af myndigheder og politikere.

Tidligere var frivillige organisationer og ildsjæle i høj grad med til at igangsætte og forme rammene for statens og kommunernes politik og stod selv for at udføre og forvalte store dele af den fra offentlige bevillinger. Men i løbet af en årrække er rummet for at påvirke svundet ind, og organisationerne bliver ikke taget meget med på råd, bl.a. pga. meget forcerede offentlige beslutningsprocesser, der ikke levner tid til dialog. Det er, ifølge Vilby, et tab for det danske demokrati. Og det paradoksale er, at det sker, samtidigt med at staten gennem flere år har udarbejdet civilsamfunds-strategier, som sigter på at mobilisere flere frivillige.

Når organisationerne i dag skal forvalte offentlige midler, må de leve op til myndighedernes krav i et "new public management-regime" med "logical framework"-analyser og "forandringsteorier". Ofte er midlerne konkurrenceudsatte og skal rette sig efter myndighedernes strategier. Hvor der tidligere var langt større frihedsgrader for de frivillige organisationer i civilsamfundet, fastlægges spillerummet nu ofte i strategiske partnerskabsaftaler inden for udviklingsbistanden. Det betyder en større vægt på generalist-akademiker-kompetencer – både hos myndigheder, som har oplevet markante nedskæringer på fagligt personale, og i organisationerne.

Der bliver mindre fokus på den faglige ekspertise og på innovation i indsatsene. Det omtaler Vilby

som "afspecialisering". Organisationerne, hvad end de beskæftiger sig med udviklingsbistand eller det sociale område, er forsigtige med at komme med kras kritik af systemet, fordi de frygter, at det kan gå ud over deres bevillinger.

Stigende individualisering skræmmer unge væk

Gennem to historiske kapitler giver bogen et godt overblik over civilsamfundets bidrag til henh. udviklingspolitikken og socialpolitikken. Jeg kan sagtens genkende forløbet i udviklingspolitikken, hvor jeg selv fra 1990'erne og frem arbejdede i en række danske organisationer.

En ting, Vilby ikke nævner, er, at de fleste udviklings NGO'er (*til forskel fra mange humanitære nødhjælpsorganisationer*) arbejder gennem lokale partnere – ofte med fokus på civilsamfundsstyrkelse og fortalervirksomhed. Udenrigsministeriets krav om at anvende "logical framework", forandringsteorier med videre har derfor også betydet, at de danske organisationer har måttet træne deres partnere i at formulere projektforslag og rapportering i særlige formater for at levere evidens for resultater til donor. Det har ikke kunnet undgås også at påvirke valget af partnere baseret på deres kompetencer.

Andre kapitler omhandler den samfundsmæssige udvikling, der har medført det stigende pres på civilsamfundet. For udviklingspolitikken har det største hug nok været den voldsomme nedskæring af udviklingsbistanden og miljøbistanden med regeringen ledet af Anders Fogh Rasmussen i 2001. Også det øgede krav om egenfinansiering i forhold til den offentlige støtte – der i organisationerne har betydet en stor prioritering af fundraising – har spillet ind. Målsætningen om, at Danmark skulle give en procent af bruttonationalindkomsten (BNI) i bistand og 0,5 procent i miljø- og humanitær bistand blev skåret ned til 0,7% procent af BNI – til det hele. Det klimabidrag, som blev vedtaget på COP15 i København i 2009, tager regeringen også fra udviklingsbistanden (*hvad Vilby dog ikke nævner*).

Vilby argumenterer også for, at den stigende individualisering betyder, at navnlig unge ikke tilslutter sig organisationerne som medlemmer, men ofte foretrækker at engagere sig i enkeltsager

og i praktiske aktiviteter og bevægelser. Det svækker den demokratiske dannelse og den indflydelse som civilsamfundets organisationer ellers har haft i det politiske system.

Socialpolitik kørt ud på et sidespor

Bogen har også gode kapitler om de mere generelle rammer for civilsamfundet.

Inden for det sociale område er det paradoksalt at se, hvordan man nedsætter et Råd for Socialt Udsatte og et Frivilligråd og formulerer strategier for samarbejde med civilsamfund. Men ofte lytter regeringen og kommunerne ikke til anbefalinger fra disse råd. Kontanthjælpen beskæres, og socialpolitikken lægges i stigende grad under beskæftigelsesområdet, hvor det gennemgående mål bliver at sætte udsatte i arbejde. Med kommunalreformen, hvor amterne nedlægges, og alle opgaver overgår til kommunerne, sker der også en af-professionalisering da kommunerne ikke har specialkompetencer, for eksempel vedrørende en række handicap.

Kapitlet om udlændingepolitik demonstrerer, hvordan den helt generelt overtrumfer socialpolitikken – og er meget topstyret. Nedsatte ydelser for udlændinge rammer navnlig børnene, og gode erfaringer med boligsociale indsatser gennem civilsamfund og boligselskaber udnyttes ikke til at fremme integrationen.

Socialøkonomiske virksomheder og ”det tredje arbejdsmarked” behandles i et kapitel for sig – med den hovedpointe, at det er et noget forsømt område, hvor man ikke udnytter potentialet for at skabe fællesskab og beskæftigelse til de mange borgere, som ikke kan klare sig på det normale højeffektive og højproduktive arbejdsmarked.

Der er også et spændende kapitel om fondenes socialpolitiske rolle. Nogle af de private fonde engagerer sig i socialpolitik, blandt andet i initiativer for at skaffe boliger til hjemløse. Nogen ser muligheder i ”impact-investeringer”, hvor indsatser ses som investeringer, som fonden kan tjene penge på, hvis de lykkes. Fondene giver mulighed for at civilsamfundet kan rejse midler, men Vilby ser også en risiko for, at de sociale indsatser i stigende grad underlægges markedet, og for at fonde snarere end civilsamfundsorganisationer påvirker socialpolitikken.

Jeg kunne dog godt have ønsket mig også en diskussion af, om det er rimeligt, at erhvervsvirksomheder kan få skattefradrag ved at donere pengene til fonde – det udhuler statens indtægtsgrundlag og betyder, at det på flere områder er private – og udemokratiske – fonde, som for eksempel Novo Nordisk Fonden, der bestemmer prioriteringerne gennem deres bevillinger.

Behov for et samarbejde på tværs

Afslutningsvis vil jeg betone, at bogens hovedfokus på de veletablerede organisationer måske overser, at civilsamfundet også er borgerinitiativer og løsere bevægelser. Inden for det socialpolitiske område har for eksempel initiativet ”En million stemmer” formuleret et borgerforslag om, at handicapområdet skal væk fra kommunerne, og forlaget har fået over 53.000 støtter. Det har rejst en debat om ændring i socialpolitikken, så kommunerne ikke både skal visitere til støtte til eksempelvis handicappede og stå for økonomi og implementering.

På klimaområdet har blandt andre den svenske aktivist Greta Thunberg medvirket til en imponerende mobilisering af unge i skolestrejker for klimaet, der er blevet den globale bevægelse Fridays for Future. Under den danske klimabevægelsesparaply er bevægelsen sammen med grupper som Bedsteforældrenes klimaaktion, Klimapåmindelsen, Den grønne studenterbevægelse (*nu Den grønne ungdomsbevægelse*) og mange andre med til at lægge pres på regering og oplyse borgere om klimarelaterede spørgsmål.

Vilby efterlyser et bedre samarbejde mellem de løsere bevægelser og de etablerede civilsamfundsorganisationer, som man for eksempel så det i antiapartheidbevægelsen.

Knud Vilbys bog udgør et vægtigt bidrag med et godt historisk overblik og en status på civilsamfundets udfordringer i dag inden for udviklingsbistand og det sociale felt. Bogen er både engagerende og gennemresearchet og giver stof til eftertanke – og kan derfor varmt anbefales.